

**ЎЗБЕКИСТОНДА ИНТЕЛЛЕКТУАЛ МУЛКНИ ХИМОЯ КИЛИШ ТИЗИМИНИ
САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШ ЙУЛЛАРИ**

Сатторов Санжар Тўлқинбой ўғли

мустақил изланувчи

Аннотация: *Мазкур мақолада Ўзбекистон Республикасининг интеллектуал мулк муҳофазаси бўйича Бутунжаҳон интеллектуал мулк ташкилоти билан ҳамкорлик алоқаларининг ёрғалга қорғйилиши, унинг ривожланиб бориши ҳамда оғзаро ҳамкорликда амалга оширилган ишлар таҳлил етилган. Шунингдек, сўнги йилларда Ўзбекистон Республикаси томонидан интеллектуал мулк муҳофазасини таъминлашда Бутунжаҳон интеллектуал мулк ташкилоти билан ҳамкорликни янада кенгайтириш бўйича белгиланган чора-тадбирлар ва унинг таҳлилига тоғхталиб оғтилган.*

Калит сўзлар: *интеллектуал мулк муҳофазаси, Бутунжаҳон интеллектуал мулк ташкилоти (БИМТ), СИЗАК, Технологиялар ва инновасияларни қўллаб-қувватлаш маркази (ТИҚҚМ), Интеллектуал мулкни ривожлантириш соҳасида Ўзбекистон Республикасининг миллий стратегияси.*

Бугунги дунё илм-фан, жамият ҳаётининг барча соҳаларида кескин узгаришлар булаётган, ахборот технологиялари шиддат билан ривожланаётган даврдир. Замонавий дунёда юкори технологияларни ихтиро килиш, ишлаб чиқаришга жорий этиш ва уларни янада мукаммаллаштириб бориш, иктисодий ҳаётнинг барча соҳаларида инновацион янги турдаги махсулотлар ва технологияларни жорий этиш якори салохиятга эга кадрларни талаб килади. Ишлаб чиқариш унумдорлигига тезкорлик билан эриша оладиган ижодий фикрловчи кадрларни жалб килиш муваффақиятга эришишнинг асосий омилидир. Шунинг учун ҳам инсон капиталига инвестицияларни йуналтириш жисмоний ва маънавий соглом, баркамол авлодни тарбиялаш ҳамда ахоли фаровонлигини оширишнинг муҳим шарти сифатида каралмокда.

Инсон капитали XXI асрда инсониятнинг ва хар бир давлатнинг тақдирини белгилайдиган асосий мезонига айланди. Цивилизациянинг учинчи босқичи умуммаданий ёки интеллектуал-маънавий босқич булиши мумкин. Инсон капитали бу — миллатнинг бирлашган имкониятлари йигиндисидир [3.1].

Янги технологик асос ва постиндустриал жамиятни шакллантириш жараёнида ишлаб чиқаришнинг хал килувчи омили илгор технологиялар эмас, балки юкори даражада ривожланган, ташаббускор ва ракобатбардош ишчи кучи хисобланади [2.12].

Хорзирги пайтда интеллектуал инсон капиталини ривожлантириш ва у билан боглик тушунчаларнинг назарий масалалари С.А.Грачев, В.А.Мошнов, Г.Борягин, В.А.Галкина, Б.М.Генкин, М.М.Хайкин, А.Я.Кибанова, Г.С.Беккер,

И.В.Грузков, А.В.Корицкий каби хорижий тадкикотчи-олимлар томонидан атрофлича урганган. Кейинги йилларда мамлакатимизда ҳам К.Х.Абдурахмонов, А.Улмасов, А.Вахобов, М.Саидов, И.А.Бакиева, М.Д.Пардаев, Б.А.Абдукаримов, К.Саидов, М.Мухаммедов, Д.Асланова, Р.Сейтмурадов, С.Исхакова, М.Дурононов, Р.Салохужаевлар томонидан илмий изланишлар олиб борилиб, интеллектуал инсон капитали соҳасида илмий тадкикотлар олиб борилмоқда. Ушбу мақолада интеллектуал инсон капиталининг моҳияти, манбалари ва хусусиятлари тадқиқ этилган бўлиб, анализ ва синтез, умумлаштириш, киёсий таҳлил, индукция ва дедукция методларидан фойдаланилди.

Сўнгги йилларда Ўзбекистон интеллектуал мулкни муҳофаза қилиш ва муҳофаза қилиш билан боғлиқ узоқ йиллик муаммоларни ҳал этиш бўйича муҳим қадамлар қўйди. Хусусан, 2019 йилда Бутунжаҳон интеллектуал мулк ташкилотига (БИМТ) спектаклар ва фонограммалар тўғрисидаги шартнома (ИХТ) ва БИМТ Internet-шартномалари деб номланувчи БИМТ муаллифлик ҳуқуқи тўғрисидаги шартнома (ИХТ) аъзо бўлиши Ўзбекистонда муаллифлик ҳуқуқи режимини такомиллаштириш йўлидаги тараққиётни англатади. Америка қўшма Штатлари ипга бўлган юқори даражадаги сиёсий еътиборни, шу жумладан Ўзбекистоннинг Ақш-Марказий Осиё савдо ва инвестициялар бўйича доиравий битими (ТИФА) ҳузуридаги интеллектуал мулк бўйича ишчи гуруҳини қўллаб-қувватлаши ва унда иштирок этишини, минтақавий ИП-ҳимоя марказларини ташкил этишни ва миллий 2022 йил апрел ойида ИП-ни ривожлантириш стратегияси, Ўзбекистоннинг ИП-режими ўзининг халқаро мажбуриятларига жавоб беришини таъминлаш. Гарчи Ўзбекистон 2022 йилда чегара назорати учун ех officio ваколатини тақдим этиш бўйича қадамлар қўйган бўлса-да, Ўзбекистон ех officio ваколатини тўлиқ таъминлаш учун кейинги чораларни кўриши керак. Бундан ташқари, 2022 йилги махсус 301 ҳисоботида кўтарилган бир нечта ташвишлар ҳал қилинмаган. Қўшма Штатлар Ўзбекистонни муаллифлик ҳуқуқи тўғрисидаги қонун ҳужжатларини такомиллаштиришни давом еттиришга, шу жумладан хорижий овоз ёзувларини етарли даражада ҳимоя қилиш ва БИМТ Internet-шартномаларини амалга ошириш орқали рағбатлантирмоқда. Шунингдек, Ўзбекистон узоқ йиллик муаммоларни, жумладан, давлат томонидан лицензияланган дастурий таъминотдан президент фармони, қонуни ёки регламенти орқали фойдаланишни мажбурлаш орқали ҳал қилиш учун муваффақиятга еришиши керак.”

Ўзбекистон Республикаси мазкур шартнома ва конвенсияларни ратификация қилиш асносида уларнинг талаб ва тавсияларидан келиб чиққан ҳолда турли интеллектуал мулк объектларини муҳофаза қилишга қилишга қаратилган норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар қабул қилинган ҳамда илгари қабул қилинганлари миллий манфаатлардан келиб чиққан ҳолда ушбу шартнома ва

конвенсияларга мувофиқлаштирилган. Буларга мисол сифатида "Муаллифлик ҳуқуқи ва турдош ҳуқуқлар тўғрисида"ги қонун, "Товар белгилари, хизмат кўрсатиш белгилари ва товар келиб чиққан жой номлари тўғрисида"ги қонун, "Ихтиролар, фойдали моделлар ва саноат намуналари тўғрисида"ги қонун, "Электрон ҳисоблаш машиналари учун яратилган дастурлар ва маълумотлар базаларининг ҳуқуқий ҳимояси тўғрисида"ги қонун, "Integral микросхемалар топологияларини ҳуқуқий муҳофаза қилиш тўғрисида"ги қонун ва бошқаларни кўрсатишимиз мумкин.

Ўзбекистон Бимтга аъзо бўлгач ўзаро алоқалар йилдан-йилга ривожланиб борди. Ўзбекистон вакиллари БИМТ томонидан ташкил етилган бир қатор халқаро конференцияларда иштирок етдилар. Шунингдек, Бимтнинг вакиллари Ўзбекистонга ташриф буюриб, ўзаро ҳамкорликда Тошкент ва бошқа шаҳарларда конференция ва анжуманлар ташкил етилди. Хусусан, 1996-йилда БИМТ Бош директори Арпад Богша ва 2000-йилда Kamil Idris бошчилигида БИМТ Халқаро бюроси вакилларининг расмий ташрифи давомида Ўзбекистоннинг давлат патентлаш ва лицензиялаш сиёсатини амалга оширишдаги нуфузи ва мавқеи расман тан олинди. Бунинг ёрқин мисоли сифатида жаҳондаги давлатлар раҳбарлари ичида биринчилардан бўлиб Ўзбекистон Республикасининг Биринчи Президенти Ислон Каримов миллий патентлаш тизимини шакллантириш ва ривожлантиришдаги улкан ҳиссаси, ихтирочилик фаолиятидаги кўмаги ҳамда мамлакатимизнинг саноат мулк объектларини халқаро патентлаш ҳуқуқий жараёнларидаги фаол иштироки учун Бутунжаҳон интеллектуал мулк ташкилотининг Катта олтин медали билан мукофотланди[4].

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2011-йил 24-майдаги ПҚ-1536-сон Қарорига асосан Интеллектуал мулк агентлиги ташкил етилгач, БИМТ билан ҳамкорлик алоқалари янада жадаллашди. БИМТ ва Агентлик ўртасида турли анжуман ва семинарлар ташкил етилди.

2018 йил 21 сентябрда Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.Мирзиёевнинг "2019-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини инновацион ривожлантириш стратегиясини тасдиқлаш тугрисида"ги ПФ-5544-сонли фармони қабул килинди. Ушбу фармонда Ўзбекистон Республикасини инновацион ривожлантириш стратегиясининг бош мақсади - инсон капиталини тараккий эттириш эканлиги аниқ килиб белгилаб олинди. Мазкур ҳужжатда 2030 йилга келиб Ўзбекистонни Глобал инновацион индекс рейтингда жаҳоннинг 50 та илгор мамлакати каторига киритиш асосий вазифалардан бири этиб белгиланди.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. С.А.Грачев, М.А.Гундорова, В.А.Мошнов. Инвестиции в человеческий капитал. Владимир. 2016.
2. И.Н.Шапкин. Человеческий капитал: теория, исторический опыт и перспективы развития. Москва. 2017.
3. МДуронов. Инсон капитали мактабда яратилади. Маърифат газетаси, 23.07.2018.
4. Я.И.Кузьмин, Л.Н.Овчарова, Л.И.Якобсон. Как увеличить человеческий капитал и его вклад в экономическое и социальное развитие. Москва. 2018.
5. Мирзохид Латифович Шарипов, Нилуфар Махсудовна Кошанова. (2021). Инсон капитали мохияти, унинг давлат ва жамият тараккиётидаги ахамияти. «Academic research in educational sciences». Volume 2. Issue 4. 1259-1268.
6. Шарипов М.Л. (2020). Марказий Осиё мутафаккирларининг илмий мероси, уларнинг илм-фан ҳамда жаҳон цивилизацияси тараккиётидаги роли ва ахамияти. "Science and Education" Scientific Journal. Volume 1 Special Issue. 157172.
7. Рауф Салохужаев. Инсон капитали тараккиёти замонавий иқтисодийотни ривожлантиришнинг ягона йули. Review.uz/oz/post/rauf-saloxojaev-inson-kapitali-taraqqiyoti-zamonaviy-iqtisodiyotni-rivojlantirishning-yagona-yoli. 7.05. 2020 йил.
8. Нилуфар Махсудовна Кошанова, Мирзохид Латипович Шарипов (2021). Bola tarbiyasida ota-onalar ma'suliyatini oshirish dolzarb vazifa. «Academic research in educational sciences». Volume 2. Issue 4. 1252-1258.